

PORADA REDAKCÍ FILOSOFICKÝCH A SOCIOLOGICKÝCH ČASOPISŮ V OPATIJI

Ve dnech 14. — 16. prosince 1967 se konala v Opatiji (Jugoslávie) už pátá porada redakcí filosofických a sociologických časopisů socialistických zemí. První porada byla uspořádána z iniciativy pražských a berlínských redakcí v roce 1962 v Lipsku, další pak v Liblicích u Prahy, v Sofii a v Budapešti. Na budapeštské konferenci bylo usneseno projednat na poradě v roce 1967 (1) problémy vnitřní diferenciacce soudobé marxistické filosofie a (2) metodologické problémy sociologických výzkumů. O druhém tématu se v Opatiji diskutovalo v sociologické sekci; ve věci prvního (filosofického) tématu vznikly nejasnosti v důsledku toho, že u nás — a zjevně i v některých jiných zemích — byla rozšířena zpráva, že první bod se má týkat „Padesáti let vývoje marxistické filosofie“ (tedy tématu po výtce z dějin marxistické filosofie). Tato obsahová neujasněnost vtiskla jednání pléna i filosofické sekce jednak některé pozitivní rysy (otevřelo se velké množství závažných a aktuálních filosofických problémů), jednak však také některé rysy negativní (žádný z těchto problémů se nemohl analyzovat do hloubky).

Porady se účastnila delegace bulharská (G. Gonkov, G. Gerginov, V. Dobrianov, M. Markov), maďarská (J. Szigeti, A. Hegedüs, A. Wirth), německá (R. Kirchhoff, A. Kosing, W. Eichorn, H. Ley, R. Weiding), polská (H. Eilsteinová, Z. Baumann, H. Jankowski, St. Morawski), rumunská (Oct. Chetan, St. Popescu, Dr. Stojanovici), sovětská (B. Kedrov, M. Iovčuk, V. Kelle, Vs. Kuzmin, I. Narskij, M. Rutkevič), československá (L. Tošenovský, M. Hejlová, M. Jodl, R. Roško, J. Strinka, Z. Šafař, J. Uher) a patnáctičlenná delegace jugoslávská, tj. delegace hostitelské země, která neobyčejně pečlivě po organizační a materiální stránce zabezpečila průběh porady. Z členů jugoslávské delegace neaktivněji na konferenci vystupovali Pr. Vranicki, Sv. Stojanović, M. Životić, V. Korač, B. Debenjak, Br. Bošnjak, R. Supek, Z. Pešićová-Golubovićová, R. Petrović, M. Popović a I. Kuvačić. Delegáti, které jsme uvedli na prvním místě, byli vedoucími jednotlivých delegací. Kromě jmenovaných se porady zúčastnil také M. Spinella redaktor teoretického časopisu Italské KS Rinascity.

*

Po krátké domluvě mezi vedoucími delegací, kteří upřesnili program konference, byla vlastní porada zahájena v plénu hlavním referátem Pr. Vranického, který hovořil o filosofii v naší době. Jedna z prvních myšlenek, kterou formuloval, může s naším komentářem být označena přímo za symbol nejen celého jednání opatijské porady, jak se dále rozvinulo, ale současně také za výstižnou — částečně metaforickou — charakteristiku soudobé situace ve veškeré marxistické filosofii. Referent totiž konstatoval, že nutnou podmínkou rozvoje naší filosofie je tvůrčí rozlet, smělost a odvaha filosofů, což vyjádřil metaforicky větou, že by naše filosofie měla mít „ikarská křídla“. V duchu

další probíhající diskuse (1) nelze se s touto tezí neztotožnit, ba dokonce je ji nutno plně akceptovat a vycházet z toho, že hlavní hranice v marxistické filosofii dnes probíhá mezi těmi, kdo poctivě usilují o skutečný její rozmach a rozlet, a mezi těmi, jejichž úsilí v tomto směru je nedostatečné. Současně však (2) je třeba tuto tezi upřesnit v tom smyslu, že ikarskou tvůrčí odvahu a smělost by naše filosofie rozhodně měla mít, její křídla by však už mohla a měla být spolehlivější, než byla křídla Ikarova.

Pr. Vranicki vyzýval k řešení živých problémů současnosti. Vyslovil názor, že pokrokové síly kapitalismu si často lépe uvědomují, které teoretické problémy odpovídají na životní otázky člověka, než teoretická fronta v socialistických zemích. Vystoupil ostře proti tabuizování některých řešení, např. určité koncepce teorie odrazu a některých stanovisek historického materialismu, proti vulgárnímu ekonomismu, proti fetišizaci státu a strany, proti různým zákazům a autoritářství v oblasti teorie apod. To vše označil za projevy aktuálnosti nebezpečí, že by mohlo dojít k návratu k metodám stalinismu. Především volal po svobodě otevřených diskusí a vyzýval k tomu, aby marxističtí filosofové měli kritický vztah ke všemu. Vystupoval proti zakazování a šikanování idejí takových marxistických myslitelů, jako jsou Bloch, Lukác, Lefebvre, Marcuse aj. Hájil v zásadě široké pojetí marxistické filosofie. Kritická otevřenost proti všemu existujícímu musí smést všechny překážky. Kapitalismus se vyznačuje byrokratickým etatismem a tím, že manipuluje člověkem; je třeba vynaložit všechno úsilí, aby se v něco podobného nezvrhl také socialismus. V dalším zaujal postoj k některým diskusím v našich časopisech; např. sovětskou diskusi o dialektice přírody označil za dětinskou polemiku. V závěru vyzval filosofy k všestranné kritičnosti a konstatoval, že své úkoly splníme pouze tenkrát, budeme-li ve filosofii tak radikální, jako byl Říjen radikální v historii.

G. C o n k o v chtěl hovořit o vývoji marxistické filosofie v uplynulých padesáti letech, věnoval se však především interpretaci některých myšlenek z Leninových filosofických děl. Zdůrazňoval, že leninská etapa to není jen Lenin, ale i současnost marxistické filosofie. Přitom však téměř celý referát věnoval Leninovu dílu (o ostatní marxistické filosofii se zmínil jen stručně v závěru svého referátu), což mnozí účastníci porady považovali za jistý vnitřní rozpor skrytý v autorových závěrech.

Na začátku diskuse k oběma referátům československá delegace rozdala všem účastníkům porady německé nebo ruské znění zprávy o konferenci na téma Koncepce leninismu ve filosofii (konala se v Praze v říjnu minulého roku; rozdaná zpráva napsaná Z. J a v ů r k e m je v podstatě totožná s Javůrkovou zprávou o téže konferenci, která byla uveřejněna ve Filos. čas. ČSAV, 1968, 1). Před polední přestávkou vystoupil v diskusi ještě R. K i r c h h o f f, který hovořil o některých diskusích, které probíhaly v NDR v poslední době, tj. v podmínkách nastupující vědeckotechnické revoluce. Poznamenal, že němečtí filosofové se snaží napomáhat své zemi zvládat všechny její úkoly, zvláště při řešení otázek teorie a praxe řízení společnosti.

Odpolední jednání prvního dne (nadále ještě v plénu porady) bylo zahájeno referátem B. K e d r o v a, který hovořil o dialektice. V první části svého referátu se obíral některými aspekty historie otázky. Mimo jiné zdůraznil, že Lenin v době první světové války a v letech bezprostředně předcházejících před Říjnovou revolucí věnoval pozornost studiu a rozpracování dialektiky. V souvislosti s osudy teorie dialektiky v období kultu osobnosti vyzvedl skutečnost, že hlavní tíhu negativních důsledků tohoto období ve filosofii nesli a zákoušeli na svých zádech především sovětské filosofové, a proto je pochopitelné, že vyvíjejí také velké úsilí při odstraňování chyb a všech deformací. O tvůrčím rozvoji problémů dialektiky svědčí současná různost názorů sovětských filosofů na jednotlivé otázky dialektiky. V druhé části se referent obíral různými stránkami marxistické filosofie, konkrétně vztahem dialektiky ke gnoseologii a dialektické

logice. V té souvislosti naznačil, v jakém smyslu řešení tohoto vztahu souvisí s problémy systematizace filosofických kategorií. V dalším referent uvedl, že za zdroje dialektiky pokládá materiál speciálních věd, veškerou praxi a také teorii vědy, obecně pak zevšeobecněnou lidskou činnost (materiálně praktickou i poznávací). V závěru označil rozvíjení dialektiky za jeden z hlavních úkolů soudobé marxistické filosofie.

Kromě všech tří zmíněných referentů, kteří se ještě přihlásili o slovo v závěru plenárního zasedání prvního dne, vystoupilo v plénu v diskusi ještě jedenáct delegátů. H. E i l s t e i n o v á zdůraznila, že nelze redukovat dialektiku na kategorii totality, že je třeba brát v úvahu také praxi. Zdůraznila, že sebekvalitnější teorie sama o sobě nezaručuje kvalitu praxe. Doporučovala, aby proti tendencím udržovat charismatický model života a práce v našich zemích byl prosazován model racionálně demokratický. M. S p i n e l l a navrhoval, aby se při řešení otázky, které problémy jsou hlavní, brala v úvahu také situace a potřeba tzv. třetího světa, kde se lidé ptají, co přináší člověku kapitalismus a co socialismus. V. K e l l e se obíral otázkou kritické funkce filosofie. Odmítl stavění filosofie proti všemu a proti všem. Nelze ji např. stavět proti speciálním vědám, i když se pochopitelně filosofie od speciální vědy liší. Kritičnost marxistického filosofa a sociologa ke kapitalismu a k socialismu by se měla zásadně lišit (odmítáme kapitalismus a přijímáme z něho jednotlivosti, přijímáme socialismus a odmítáme jeho nedostatky, proti nimž bojujeme). Kritika by měla být vždy realistická. V té souvislosti zdůraznil, že SSSR má za sebou těžkou historii (období kultu); přesto se sovětská filosofie hlásí hrdě k celé historii své země. Svůj diskusní příspěvek zakončil formulací svého přesvědčení, že filosofii nelze redukovat jen na její kritickou funkci. R. S u p e k vystoupil s kritickými výhradami proti teorii odrazu (podle něho nerespektuje aktivitu subjektu a nelze prý ji aplikovat ani na historii, ani na kritiku současné nemarxistické filosofie) a proti názoru, že by rozvíjení dialektiky patřilo dnes k hlavním úkolům filosofie. Dialektika podle něho splnila svou funkci v boji proti kapitalismu; dnes se marxistická filosofie přeměnila v otevřený systém, v němž kategorie totality má centrální úlohu. H. L e y podtrhl význam studia speciálních věd pro tvůrčí rozvoj filosofie. S v. S t o j a n o v i ć ukázal na některé složité a dosud neřešené otázky teorie poznání (kriticky hodnotil běžnou koncepci teorie odrazu), na problém praxe, zvláště pak na její verifikační funkci.

St. M o r a w s k i ve svém diskusním příspěvku vyzvedl nutnost kritičnosti filosofie pro vytváření filosoficko-teoretických předpokladů pro kvalitní politiku a s poukazem na stanovisko M. S p i n e l l y odmítl považovat rozvíjení dialektiky za hlavní úkol filosofie (B. K e d r o v je však označil za jeden z hlavních úkolů filosofie). Filosofie by se neměla redukovat na vědu a neměla by spatřovat ani ve službě speciálním vědám (třeba teorii řízení společnosti; to kontra Kirchhoff) svůj hlavní úkol. M. R u t k e v i ć obhajoval Kedrovovo stanovisko a požadoval, aby se usilovalo o jednotu filosofických závěrů inspirovaných přírodními a humanitními vědami. Proti názoru, že je třeba zrušit schéma dialektického materialismu (Vranicki, Supek), vytyčoval úkol dále dialektický materialismus rozvíjet. I. K u v a č i ć se obíral vztahem filosofie a speciálních věd. Z. B a u m a n n konstatoval, že filosofie, která by se spokojovala s výčtem výsledků dosažených asi před půl stoletím a další svůj vývoj by pouze komentovala několika větami, neměla by právo být tak spokojena sama se sebou, jak to bylo cítit z referátu G. C o n k o v a. Br. B o š n j a k požadoval dialektičtější pohled na praxi, zvláště na praxi politickou, především s ohledem na její funkci být kritériem pravdy.

V odpovědi na diskusní příspěvky zdůraznil Pr. V r a n i c k i, že nechtěl stavět filosofii proti speciální vědě, že chtěl pouze ukázat na rozdíly mezi nimi, přičemž je si vědom toho, že i filosofie i speciální věda jsou formami lidské aktivity. Znovu pod-

trhl význam filosoficko-antropologických problémů v marxistické filosofii; důležitý úkol filosofie spatřuje v postihování lidské společnosti a jejích dějin jako totality (Marx). Kritičnost filosofie považuje Vranicki za předpoklad pozitivních filosofických úvah. G. Conkov nereagoval na nejpodstatnější připomínky ke svému referátu. Zmínil se za všeobecného podivu o tom, že období kultu osobnosti trvalo (v celém socialistickém světě?) jenom deset let. Znovu se vracel k Leninovu dílu, které označil za vzor kritiky buržoazní filosofie. B. Kedrov v především upozornil, že rozvíjení dialektiky nepovažuje za jediný hlavní úkol naší filosofie. Souhlasí s tím, že je velmi naléhavě třeba řešit také problémy filosoficko-antropologické. Je však nutno brát v úvahu, že dialektika je prostředek, nástroj řešení všech filosofických otázek. Jenom filosofie se obírá gnoseologickým vztahem. Proti Supkovu názoru vyzvedl myšlenku, že dialektika ani zdaleka dosud nesplnila všechny své úkoly.

*

Druhý den probíhalo jednání ve dvou sekcích, ve filosofické a v sociologické. Filosofická sekce se soustředila na tři tematické okruhy (na některé problémy dějin marxistické filosofie, na otázky humanismu a filosofie člověka a na úvahy o historickém materialismu); prvému z těchto okruhů byly věnovány 2 referáty, druhému 3 a třetímu 1 referát. Jednání sekce neobyčejně šťastně a dovedně řídil B. Kedrov, což při různých příležitostech konstatovali shodně zástupci všech delegací. Zvláště se osvědčila možnost formulovat velmi krátké repliky vzájemně po každém diskusním příspěvku.

J. Uher se ve svém referátě obíral úvahami o některých otázkách vývoje marxistické filosofie. Mimo jiné vyslovil názor, že lze považovat za racionální také pojetí leninismu jen jako filosofie, (a vůbec, marxistické teorie) Leninovy a poleninickou marxistickou filosofii tedy nezahrnovat do leninské etapy vývoje naší filosofie. Dotkl se ještě, mnoha jiných otázek, při jejichž řešení se opíral o své poslední práce (srovnej *Filozofia*, 1967, 5 a — zprávu Zdeňka Javůrka ve *Filos. čas. ČSAV*, 1968, 1). G. Gerginov se pokusil dokazovat aktuálnost Leninova díla, charakterizovat jeho přínos a interpretovat teorii odrazu (to poslední bohužel dost jednostranně).

V. Korač ve svém referátě o konkrétním a abstraktním humanismu se pokoušel do jisté míry paralyzovat výtku, že filosofické úvahy o člověku, jak je pěstují mnozí jugoslávští filosofové, jsou příliš abstraktní a postrádají žádoucí konkrétnost. Činil tak metodou kritiky analytického rozumu, který sice v našem století převládá, nicméně jeho koncepce humanismu je nutně nekonkrétní. To vše demonstroval kritickým rozbořením názorů některých strukturalistů. Althusserovu knihu *Pour Marx* označil za útok proti Marxovu humanismu. J. Strinka kritizoval krajnosti jak scientistického, tak antropocentristického přístupu k člověku. V pozitivní části svého referátu zdůraznil, že nám nemůže jít jen o jakési kázání o člověku, ale že je třeba se obírat podmínkami realizace ideálu, který jsme si o člověku a jeho životě vytvořili. I. Narskij ve svém referátě vysoko vyzvedl potřebu zkoumat filosoficko-antropologické problémy konkrétně. Konkrétní přístup k otázce člověka demonstroval přehledem faktorů ovlivňujících život člověka. Mimo jiné zdůraznil rostoucí význam vědy a centralizace předpokládající stále hlubší demokratizaci. Také svými poznámkami k problému odcizení směřoval k zvýraznění požadavků maximální konkrétnosti filosofické analýzy. Nelze přistupovat k řešení závažných problémů z pozic příslušníků klubu inteligentů, ale pojednávat o nich v jednotě s politikou. Reagoval ostře proti povýšeneckému vztahu k diskusím o seriózních problémech, proti označování problému dialektiky přírody, historie apod. za dětinskosti (mířil tím proti příslušné pasáži v referátu Pr. Vranického). V závěru svého referátu hovořil o dvou tradicích v dějinách filosofie: o tradici pohledu na svět očima člověka a očima vědy.

Kritikou zdogmatizovaného historického materialismu se obíral M. Životič. Výslovně úvodem zdůraznil, že bude hovořit o historickém materialismu, jak byl pojímán v Jugoslávii v období byrokraticko-dogmatického rozvoje jugoslávské společnosti. Tento historický materialismus nebyl důsledně historický, chyběla v něm kritika všeho existujícího, což souviselo s mechanistickou koncepcí teorie odrazu, svoboda se v něm redukovala na možnost oslavovat existující společenskou skutečnost (skutečná svoboda se odsouvala do komunistické budoucnosti), byl negací autentického marxismu, připouštěl charismatický model společnosti, voluntarismus, pseudokonkrétnost, člověk se podle něho jevil jen jako výtvor objektivních zákonů a norem, v jeho duchu se kritika buržoazní společnosti a její teorie prováděla neadekvátně a podporovala se nekritičnost k socialistické současnosti. Filosofie se stávala hluchou ozvěnou praxe. V nové etapě svého vývoje jugoslávská filosofie bojovala a bojuje proti fetišizaci zákona hodnoty, proti hedonismu, proti autoritářským tendencím, proti manipulaci lidmi a za nástup epochy sociálních inženýrů.

V diskusi se J. Szigeti vyslovil pro jednotu vědeckosti a humanismu a označil vědecky fundovanou praxi za náš cíl. Oct. Chetan stručně seznámil účastníky porady (filosofickou sekci) s rumunskými pokusy řešit některé filosoficko-antropologické problémy. Informoval o tom, že někteří rumunští filosofové propracovávají francouzské strukturálně-marxistické koncepce (N. Bellu). W. Eichhorn se mimo jiné vrátil k otázce kritiky a zdůraznil, že kritická kritika, která nevede k žádné změně kritizovaného, je prázdná kritika. B. Debenjak vyzýval k neustálému povyšování teorie na úroveň skutečné teorie. Byl proti směšování teorie a praxe (neprávem ji spatřoval také v myšlence, že je žádoucí praktická politická aktivita filosofů; reagoval tím na jednu formulaci J. Srovnala z rozdaného československého materiálu).

M. Iovčuk se především pokusil ukázat na některé méně známé skutečnosti marxistické filosofie z období kultu. Jmenoval autory, jejichž díla z tohoto období mají trvalou hodnotu. Jen mimochodem vyjádřil svůj nesouhlas s pojetím leninské etapy ve vývoji marxistické filosofie jako kryjící se s dobou, kdy vznikala Leninova filosofická díla. Tvrdil, že Gramsci se nikdy nepostavil proti Leninovi. Vyjádřil svůj nesouhlas s širokým pojetím marxistické filosofie. Marxisty rozdělil na skutečné a mýlící se. Za nejceněnější Lukaczovo dílo označil die Zerstörung der Vernunft. Lefebvra nepovažuje v souhlasu s ÚV KS Francie za marxistu. Referát M. Životiče označil za abstraktní proto, že neobsahoval žádnou konkrétní argumentaci proti historickému materialismu. V následujících replikách položil Sv. Stojanovič otázku, kdo z přítomných se považuje za nemýlícího se marxistu. Od předsednického stolu jsme konstatovali, že všichni jsme „mýlící se“. Pr. Vranicki poukázal na formy přípravy usnesení o nemarxistickém charakteru Lefebvroy filosofie a uzavřel, že s ohledem na ni nemůže být pro něho takové usnesení směrodatné. Varoval před „panstvím“ politiky ve filosofii. M. Spinella zdůraznil, že Gramsci vystupoval proti teorii odrazu.

H. Eilsteinová ve svém diskusním příspěvku vyzvala k tomu, aby se skončilo se sakralizací názorů klasiků nebo kteréhokoliv jednoho autora. Vyslovila nesouhlas s názorem, že kult osobnosti trval jen deset let. Prohlásila, že rozdělování filosofie na marxistickou a buržoazní nemá nic společného s marxismem. Základní otázku v Marxově filosofii spatřuje v problému, jak spojit humanismus s naturalismem. St. Morawski ve svém diskusním příspěvku vyslovil názor, že o odrazu je vhodné hovořit jen na půdě psychofysiologie. Za hlavní úkol filosofie označil rozvíjení kritického sebevědomí. A. Kosing se pokusil v podstatě úspěšně hájit teorii odrazu. St. Popescu doplnil jeho diskusní příspěvek poukazem na tvořivou sílu subjektu. V diskusním příspěvku B. Kedrova šlo o seriózní pokus vymezit marxistický charakter naší filosofie. Přiznání

se k marxismu označil za nutný, ale nepostačující rys tohoto charakteru. Jde o sepětí s praxí a aspoň o minimum materialistického a dialektického přístupu ke skutečnosti. V závěru také B. Kedrov polemizoval s M. Životičem. L. Tošenovský konstatoval, že k vytvoření skutečné jednoty marxistické filosofie je nutné podrobně rozlišovat nejen základní proudy naší filosofie, ale také různé linie v těchto proudech. Vyzval k tolerantnosti předpokládající kritickou výměnu názorů a k úsilí o dialektickou syntézu svého pozitivního v naší filosofii.

Autoři referátu v podstatě doplnili svůj výklad. J. Strinka vyzvedl demokratické tradice naší země a nutnost řešení otázek praktického humanismu cestou dalšího prohlubování demokracie u nás. M. Životič poděkoval za to, že vedoucí československé delegace vyslovil od předsednického stolu politování, že sovětským delegátům uniklo, že mu (M. Životičovi) šlo o kritiku nedostatků v jugoslávské filosofii. Podivoval se tomu, že někteří sovětsí filosofové tyto nedostatky tak ohnivě obhajují.

Jednání filosofické sekce zakončil B. Kedrov zjištěním neobyčejné živosti diskuse; konstatoval, že v Opatiji nebylo zjevně místa pro apatii.

Sociologická sekce měla na programu čtyři tématické okruhy (vztah teorie a empirického výzkumu, stav, rozvoj a perspektivy sociologické práce, struktura socialistické společnosti a pomoc sociologie v plánování sociálních procesů), jimž bylo věnováno deset referátů. Tento rozsáhlý časový program byl (spolu s diskusí) uskutečněn během jednoho konferenčního dne. Je tedy zcela přirozené, že tento konferenční den měl výrazný charakter agregace a v něm převládaly monology. Možnosti diskuse byly časově omezeny, takže diskuse nevedla k vyjasnění stanovisek, tím méně k řešení problémů.

V. Kelle se ve svém referátě zabýval rozvojem historického materialismu v SSSR v uplynulých padesáti letech. Jeho referát měl charakter po vítěze oslavný a slavnostní. Historický materialismus, jak řekl referent, je teoretickým základem výstavby socialistické společnosti, konkrétních výzkumů a vůbec všech společenských věd v SSSR. Hlavní společenskovědní linie v SSSR spočívá v obohacování tradice historického materialismu. Období kultu znamenalo dočasnou dogmatizaci, fetišizaci Stalinových výroků a zjednodušování. Po překonání tohoto období se objevují nové problémy: výstavba komunismu, analýza problémů třetího světa, soudobý kapitalismus, vědeckotechnická revoluce, souvztah sociologie a filosofie. Z. Pešičová-Golubovičová hovořila o cestách a dilematech jugoslávské sociologie. Pokusila se o typizaci jednotlivých základních trendů v jugoslávské sociologii. Její referát byl zkratkou rozsáhlého, předem předloženého materiálu, který by, alespoň ve výtahu, měl být uveřejněn v našem sociologickém tisku. M. Jodl se z důvodů časové tísně omezil na deskripci současné sociologické práce v ČSSR a nárys jejich perspektiv. Z. Šafář se ve svém sdělení dotkl kompetence empirické sociologie a jejího vztahu k sociologické teorii. V. Dobriánov charakterizoval v obsáhlém přehledu stav sociologických názorů v Bulharsku. Definoval sociologii jako vědu o „sociologických zákonitostech společnosti“, přičemž sociologické zákonitosti definoval jako vazbu komponent sociologické struktury společnosti. V další části svého referátu hovořil o problematice konkrétní výzkumné práce v Bulharsku.

M. Rutkevič zaměřil svůj referát na otázky sociální struktury socialistické společnosti v SSSR. Podle jeho názoru je i tato společnost společností třídní, podstatným kritériem je však dělba práce. Rozdíl mezi dělníky a inteligencí spočívá v rozdílném charakteru práce. Vývojové cesty jdou přes sblížování dělníků a rolníků, dělníků a inteligence. Autor referátu zdůrazňoval nutnost boje proti byrokratickým deformacím

a zmínil se i o problematice tvorby vedoucích kádrů; v této souvislosti zdůraznil význam kvality řídicí práce a význam zvyšování kvalifikace. Referát M. Popoviče byl teoretickou úvahou o společenské struktuře socialistické společnosti. Autor odmítl ztotožnění této struktury se strukturou třídní jako nemístnou simplifikaci. Diferenciace podle charakteru práce je diferenciací pouze horizontální. Vertikální stratifikace společnosti se musí nutně koncentrovat kolem problému sociální moci. Vztahy mezi třídami a vrstvami socialistické společnosti bývají interpretovány v kategorii „družby“, zcela se však zapominá na konkrétní konfliktnost zájmů; je to podle Popoviče paradoxní projev funkcionalismu. V další části svého referátu se Popovič zabýval dichotomickou kontrapozicí, která se dnes v Jugoslávii objevuje: čistá samospráva kontra etatismus. Tuto kontrapozici nelze podle autora absolutizovat, rozdíly je třeba chápat dialekticky, je třeba analyzovat konkrétní projevy různých trendů. Pak se Popovič vrátil k otázce distribuce sociální moci. Proto je nutná demokratizace, která spočívá v decentralizaci a „depolitizaci“ politické moci.

M. Markov se ve svém referátu zabýval pohybem třídnosti v socialistické společnosti (neexistují zde už třídy v původním slova smyslu) a konkrétním výzkumem v oblasti třídní struktury. R. Weiding zdůraznil ve svém, velmi přesně pojmově koncipovaném referátu úkol už dnes vědomě jednat v zájmu budoucnosti. Výzkumy mají být koncipovány tak, aby pozitivně ovlivnily prognostiku, plánování a řízení. Předpokladem vědecké práce dnešní doby je analýza stavu a podmínek dosavadního vývoje. Předpokladem je znát „informace“, výchozí data. Pohyb vědecké práce se musí dít v jednotě analýzy a prognózy. Výzkum plní svou funkci jedině tehdy, jestliže podává komplexní analýzu tak, aby mohla být umožněna maximální jistota prognózy.

Vzhledem k množství referátů byla diskuse ovlivněna časovou tísňí. Z diskusních příspěvků zaslouží pozornosti vystoupení A. Hegedüse, R. Roška a R. Supka. Hegedüs s konstatoval v některých referátech tendenci k homogenizaci. Upozornil, že se zcela nutně rozvíjejí různé školy a směry. Tyto školy v marxistické sociologii jsou podle jeho názoru spojeny s různými směry v marxistické filosofii. Dnes je nereálné preferovat integraci, homogenizaci marxistické sociologie. Důležitá je tolerance mezi různými směry, tolerance, která předpokládá i vzájemnou kritiku. Roško si ve svém diskusním vystoupení položil otázku, co je to sociologický element. Sociologie, má-li být exaktní, se musí snažit najít jakési „elementární částice“. Ty jsou obsaženy empiricky v sociální skutečnosti. Jde v podstatě o společenské role. Bez společenských rolí se člověk nestává společenským člověkem. Člověk plní ve společnosti různé role a zároveň může v systému (např. politickém) delegovat svou roli na jiného; nositelem společenské role však může být i věc, předmět.

R. Supka se ve svém diskusním příspěvku zabýval vztahem marxismu a funkcionalismu, vztahem strukturalismu a historismu. Sociologie se zabývá totálními sociálními fakty, přičemž platí, že jednu totalitu nelze redukovat na druhou. Strukturální přístup by se měl doplňovat historickým přístupem. Dnes nám spíše hrozí nebezpečí, že se staneme obětí strukturalismu.

Popovičův referát vyvolal diskusi, které se velmi vášnivě zúčastnil M. Rutkevič. Podle jeho názoru přeceňuje Popovič význam „moci“ a nedoceňuje kritérium třídnosti. Zajímavá diskuse musela být ukončena pro časovou tísň.

*

Sobotní závěrečné zasedání pléna bylo věnováno výměně redakčních zkušeností a diskusi o formách spolupráce mezi redakcemi různých zemí. Plénum také schválilo návrh, aby příští, v pořadí již šestá porada se konala v Polsku, a to koncem října 1968.

I tato porada bude třídní, přičemž první den dopoledne bude přednesen referát (připraví jej polská delegace) na téma „Poznání a hodnocení“ a pouze dopoledne bude se k němu diskutovat v plénu, a to jen z nejobecnějších hledisek, která mohou zaujmout také sociology. První den odpoledne v plénu porady se počítá s referátem (má jej připravit československá delegace) na téma „Vědecko-technická revoluce a společenský pokrok“. Zásadní diskuse k tomuto referátu, která může zaujmout i filosofy, bude probíhat ještě první den v plénu. Druhý den připravované porady bude věnován jednání ve filosofické a v sociologické sekci. V obou sekcích budou předneseny kratší referáty na výše uvedená témata a bude probíhat speciální diskuse. Třetí den budou na pořadu organizační otázky.

Opatijská porada, třebaže měla také některé nedostatky (pro plénum nebyl připraven žádný sociologický referát), představuje nemalý krok vpřed v sérii dosavadních porad. Snad na žádné z nich nebyl dosud tak naléhavě formulován požadavek tvůrčího a smělého řešení všech otázek naší filosofie. Výměna názorů na této konferenci byla velmi otevřená a místy i bojovná. Přistoupilo se k jednání ve zvláštní sociologické sekci, kteréžto „vymoženosti“ se sociologové na těchto poradách jistě už nikdy nevzdají.

Ke kladům porady také patří, že byly dohodnuty velmi konkrétní a realizovatelné formy spolupráce mezi některými redakcemi.

Ludvík Tošenovský — Miroslav Jodl

SEMINÁŘ O MARXOVI A DNEŠKU

Slovenský výbor Socialistickéj akademie usporiadal 22.—24. novembra 1967 v krásnom prostredí v Jasnej pod Chopkom celoslovenský seminár na tému *Marx a 20. storočie*, venovaný stému výročiu *Marxovho Kapitalu* (I. diel) a 150. výročiu Marxovho narodenia. Seminár rozoberal význam Marxovho diela pre dnešok, pričom prihliadal k historičnosti jeho učenia a aktuálnym potrebám súčasnej vedy i praxe. Tento problém sa rozoberal z rôznych aspektov, najmä však z hľadiska filozofie. Na seminári odznali referáty doc. Lubomíra Nového z Brna *Marx a súčasnosť*, prof. dr. Štefana Heretika, CSc. z Bratislavy *Marxova teória klasického kapitalizmu a súčasné javy v ekonomickom vývoji kapitalizmu*, prof. Dalina zo SSSR *Modifikácia súčasných kríz*, doc. dr. J. Peškovej z Prahy *Marxova kritika primitívneho a kasárenského komunizmu*, doc. dr. Macků z Brna *Marxova teória tried a súčasné presuny v sociálnej štruktúre* a doc. dr. Hübla z Prahy *Marx a súčasné robotnícke hnutie*.

Doc. L. Nový hovoril v referáte o konfrontácii Marxa s dneškom z hľadiska filozofie. Polemika okolo Marxovho diela sa cez kritiku Stalina, rozbor ekonomických problémov a analýzu Leninovho diela vracia k rozboru vlastných východísk marxistickej filozofie. Vzniká otázka, čo je marxizmus vo vlastnom zmysle slova. Vyhovuje autentický Marx dnešku? Je marxizmus aj filozofiou, či iba filozofiou? Ktorý zo súčasných prúdov v marxizme nadväzuje najorganickejšie na pôvodného Marxa?

V súčasnej filozofii vidíme niekoľko takýchto prúdov, ktoré sa hlásia k Marxovi. Ortodoxnou a trvale platnou základňou marxizmu je metóda filozofie ako formy demyologizácie skutočnosti, dialektika, hľadisko totality, hľadisko revolučné. V tomto zmysle